

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Tabula Rasa
- Den lärandes perspektiv-

Vivek Johansson och Jonatan Sagerfors

Inriktning/specialisering LEV300

Handledare: Elisabeth Belgrano

Examinator: Christina Ekström

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Tabula Rasa -Den lärandes perspektiv-

Författare: Vivek Johansson och Jonatan Sagerfors

Termin och år: Ht 13

Kursansvarig institution: Högskolan för scen och musik

Handledare: Elisabeth Belgrano

Examinator: Christina Ekström

Nyckelord: lärande, musik, saxofon, motivation, flow, undervisning, utveckling

Syftet med denna undersökning var att utforska den lärandes perspektiv genom att lära oss spela ett nytt instrument. Genom att försätta oss i en sådan situation och sedan granska våra egna läroprocesser hoppades vi kunna bemöta våra framtida elever med djupare förståelse. Vi ville på detta sätt försöka synliggöra faktorer som påverkar vårt lärande och bilda oss en uppfattning om hur vi påverkas av dessa.

Undersökningen utfördes med oss själva som studieobjekt där vi under hela processen noggrant förde dagbok över våra upplevelser, både skriftligt och med ljudande inspelningar. Inspelningarna bifogas som en bidragande gestaltning till det avsnitt som kallas Processen. I Processen förekommer diskuterande tolkningar som fullföljs i Epilogen.

Vår studie visar att det är svårt att till fullo sätta sig in i en nybörjares roll. Trots att vi valt att lära oss traktera ett instrument som ingen av oss tidigare haft några bekanskap med lyckas vi inte till fullo. Vår förförståelse för musik i allmänhet gör att vi aldrig blir riktiga nybörjare men genom denna studie har vi bildat oss en djupare uppfattning om våra kommande elevers situation. Undersökningen visar också hur mycket motivation och stimulans betyder för det egna lärandet och också hur *flow* kan uppnås då alla klaffar faller på rätt plats. Inom samtliga områden vi behandlat i undersökningen lämnas frågor som vi tror kan främja fortsatt forskning inom området. Vi tror också att denna undersökning kan hjälpa läsaren att sätta sig in i upplevelsen av att vara ett *oskrivet blad*¹.

¹ Tabula Rasa

² http://www.gu.se/digitalAssets/1322/1322713_the_debate_on_research_in_the_arts.pdf

Prolog

Den undersökning ni håller i er hand är ett resultat av vår vilja att skaffa oss bättre insikt i vad det innebär att vara en oerfaren instrumentalist. Genom att anta utmaningen att lära oss spela ett nytt instrument ville vi försätta oss själva i en nybörjarelevs situation och utifrån exempelvis våra processdagböcker, upplevelser, insikter och ljudupptagningar analysera vår egen lärandeprocess. Vi fann detta område speciellt intressant med tanke på att vi tror att man som person ofta eller alltid bildar sin uppfattning om andra utifrån den nivå man själv befinner sig på. På grund av just detta fenomen antar vi att många av oss musiker glömt av vad det innebär att vara nybörjare. Den här undersökningen skulle få oss att minnas. Vi anser att de resultat vi påvisar i rapporten kommer vara betydande för andra lärare som läser den samt kunna fungera som underlag för vidare forskning inom området.

Vårt beslut att använda oss själva som studieobjekt kan tyckas bädda för subjektivitet. Vi menar dock att vårt konstnärliga görande är grunden till att förstå oss själva och utifrån våra upplevelser kan vi sedan granska oss själva i ett utifrånperspektiv. Henk Borgdorff, professor of Art Theory and Research, skriver i sin artikel *The debate on research in the arts* "[...]the artistic practice itself is an essential component of both the research process and the research results. This approach is based on the understanding that no fundamental separation exists between theory and practice in the arts."² Denna tanke har vi använt oss av i utformandet av vårt arbete.

Uppsatsen i sig är skriven gestaltande och skall därför ses som en del av det gestaltande arbetet. Tillsammans med de medföljande inspelningarna utgörs helheten och på inget sätt bör denna skrift ses som en enskild vetenskaplig rapport.

Upplägget av skriften är baserat på den mall för examensarbete vi tilldelats vid kursens start. Vi har dock valt att utifrån vårt perspektiv fritt tolka mallen.

I inledningen beskrivs författarna, som också är studieobjekten, utifrån sina förutsättningar då dessa är primära för hur studien kom att utvecklas. Avsnitt två innehåller syfte och frågeställning. I avsnitt tre redogör vi för den teoretiska bakgrund vi har lutat oss emot när vi dragit våra slutsatser. Avdelning fyra är en kort redogörelse för hur vi genomförde undersökningen.

När vi kommer till avdelning fem som är rapportens resultatdel är denna skriven i gestaltande essäform som baserats på våra processdagböcker och inspelningar. Den är indelad efter kapitel som följer processens händelseförlopp kronologiskt. Till varje kapitel finns en tillhörande inspelning som gestaltar våra färdigheter. Vi hoppas på detta sätt kunna ge er en inblick i hur vi kände under just det tillfälle som händelserna utspelades.

Avsnitt sex är den avslutande diskussionen där vi med stöd i tidigare forskning och vetenskapliga teorier diskuterar de resultat vi funnit i processen. Vi belyser även komplikationer som uppstått samt ger förslag på utveckling och möjlig vidare forskning inom området.

Slutligen vill vi tacka vår handledare Elisabeth Belgrano och våra klasskamrater i grupphandledningsgruppen som varit ovärderliga bollplank under vår studie. Vi vill också tacka våra kära sambos som stått ut med oss, våra diskussioner och vårt erbarmliga tutande under de månader vi arbetet med projektet.

² http://www.gu.se/digitalAssets/1322/1322713_the_debate_on_research_in_the_arts.pdf

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Om oss	1
2. Syfte och frågeställningar	1
3. Bakgrund	2
3.1 Motiv	2
3.2 Teoretisk anknytning	2
3.2.1 Elevers motivation	2
3.2.2 Vikten av ett gemensamt yrkesspråk	5
3.2.3 Konsten att spela saxofon	5
4. Design, metoder och tillvägagångssätt	5
4.1 Genomförande	5
4.2 Grundad teori	6
5. Processen	7
Kapitel 1	7
Tabula Rasa	7
Kapitel 2	8
2.1 Misstro och fruktan	8
2.2 Vägen till den mörka sidan	8
Kapitel 3	9
3.1 Ett stort beslut	9
3.2 Ilska och frustration	9
Intermezzo	11
Mental träning	11
Kapitel 4	12
4.1 Nya krafttag	12
4.2 Oförståelsen och det växande hatet	12
Kapitel 5	13
5.1 Var sak har sin tid	13
5.2 Den bristande motivationen	14
Kapitel 6	15
6.1 Ett nytt hopp	15

6.2 Resan fullbordas	15
Kapitel 7	16
Den sista utposten	16
6. Epilog	17
7. Källförteckning	20
8. Bilagor	21

1. Inledning

1.1 Om oss

Vivek

Vivek är i grunden basist och spelar även andra instrument så som gitarr, fiol med mera. Vivek började sin musikaliska bana med en synth hans mor och far köpt. Musicerandet följdes upp med den obligatoriska blockflöjtsundervisningen på lågstadiet. Han spelade sedan trumpet under ett år tidigt i grundskolan. Efter det låg Viveks musicerande vilande och han återupptog inte sin musikaliska karriär förrän under åttonde klass. När Vivek återigen började musicera var det som sångare och keyboardist i ett hårdrocksband. Han plockade så småningom upp elbasen när ett annat band behövde basist och har sedan dess sett bas som sitt huvudinstrument. Vivek är till början självlärd på alla instrument och har inte haft någon egentlig instrumentlärare innan han började sina studier vid Högskolan för scen och musik. Tiden mellan gymnasiet och högskola har Vivek jobbat som bas/gitarr/sång/ensemble-lärare vid kultur och gymnasieskola samt som musiklärare på grundskola. Blåsinstrument har dock alltid varit en instrumentform som Vivek aldrig bekantat sig med spelmässigt och därför sågs just saxofonen som passande för denna undersökning.

Jonatan

Jonatans huvudinstrument är gitarr och han spelar även sedvanliga ensembleinstrument såsom elbas, piano och trummor. Musicerandet började i tredje klass med cellolektioner för att ett år senare övergå till gitarr, men det var först i högstadiet som musik blev det stora intresset. Sedan dess, alltså under cirka 10-12 år, har övning och utveckling inom det egna instrumentet varit under mer eller mindre ständig fokus. Hur man går till väga när man vill närma sig ett nytt musikaliskt område har under denna tid hunnit dryftas och funderas kring ett antal gånger. Hur man lär sig ett nytt instrument kan skilja beroende på vilket instrumentet är och vilket förhållande man har till det. Blåsinstrument hade Jonatan knappt någon kännedom om eller förhållande till över huvud taget så att lära sig spela på en altsaxofon stod som ett gott exempel när han ville fundera över hur man lär sig ett nytt instrument.

2. Syfte och frågeställning

Som blivande InSå (instrument och sång)-lärare vill vi veta hur man som elev kan känna inför att lära sig ett nytt instrument.

Vi vill se hur en lärandeprocess kan se ut i förhållande till olika förutsättningar. Hur långt kan vi utvecklas som saxofonister under denna termin utifrån våra förutsättningar?

Syftet med den här studien är att få en större insikt i hur det kan vara och vad det kan innebära att vara oerfaren instrumentalist. Genom att försätta oss i en sådan situation och sedan granska våra egna läroprocesser hoppas vi kunna bemöta våra framtida elever med djupare förståelse.

Frågeställning:

1. Kan vi under tiden för undersökningen synliggöra några specifika faktorer som påverkar vårt lärande.
2. Hur påverkas vi i så fall av dessa?

3. Bakgrund

3.1 Motiv

Vi har båda under en tid funderat över hur det faktiskt känns att vara nybörjare på ett instrument. Att försöka sätta oss in i vad våra elever uppfattar som svårt är förmodligen något vi inte kan relatera till längre, så hur tar vi reda på detta? Genom att ta oss an uppgiften att lära oss traktera ett instrument som ingen av oss har någon tidigare erfarenhet av att spela, ämnar vi skaffa oss bättre förståelse om vår egen inlärningsprocess och vad som är essentiellt i vårt lärande. Denna insikt tror vi sedan kommer att främja vårt sätt att bemöta våra elever.

3.2 Teoretisk anknytning och tidigare forskning

3.2.1 Elevers motivation

Peter Gärdenfors, professor i kognitionsvetenskap vid Lunds universitet, har skrivit boken *Lusten att förstå: om lärande på människans villkor*.³ I denna nystar han i vad lärande är och varför vi lär oss på olika sätt. Det ligger i vår natur att lära oss och många kunskaper erövrar vi omedvetet och utan ansträngning. Lärandet sker ofta som ett resultat av den nyfikenhet som drivit oss att undersöka vårt läroobjekt. Barn, exempelvis, behöver inte belönas för att de ska lära sig gå och tala. Detta lärande sker per automatik utan egentlig nödvändighet till reflektion och eftertanke. Vi lär oss genom att imitera⁴ våra förebilder och uppleva hur de genomför en uppgift. Dock kan inte allt lärande ske på detta vis. När vi ska lära oss om hur ett språk fungerar, om ett lands historia eller hur en matematisk formel ställs upp krävs andra metoder. Nu måste vi använda oss av berättandets teknik, vilken kan utvidga lärandets horisont nästintill det oändliga. Ur denna muntliga tradition har skriftspråket uppkommit som minnesstöd för våra utsagor och idag ses läs- och skrivkunskaper som förutsättningar för att klara sig i ett modernt samhälle. Vi kan här tala om två olika sätt att lära nämligen det vardagligt, *informellt* präglade och det institutionellt, *formellt* präglade.⁵ Det institutionella, formella lärandet är ofta förknippat med skolväsendets utbildningssystem medan det vardagliga, informella är det som sker när vi inte sitter i klassrummet, det vill säga det vi lär oss i en social miljö på rasten, i caféet, i hemmet eller genom sociala medier på vår smartphone.

Lärande kan beskrivas som ”en förändring i en organisms förmågor eller beteenden som orsakats av dess erfarenheter”.⁶ Formuleringen ter sig kanske till en början som logisk och träffande men var samtidigt en grundtes för 1900-talets behaviorister. Idag talar vi dock inte om hur olika stimuleringar frammanar vissa beteenden eftersom hjärnforskning och praktiska erfarenheter har visat att *känslor* och *motivation* är viktigast vid utvecklandet av kognitiva förmågor såsom läsning, skrivande och räkning.⁷ Gärdenfors redogör för fyra huvudsakliga faktorer som ligger till grund när lärande misslyckas:

1. brist på självförtroende och självuppskattning,
2. dålig motivation (man vill inte riktigt lära sig),
3. verklig eller upplevd otillräcklighet (”jag klarar inte av det”, ”det är för svårt”) och
4. brist på lärtillfällen

³ Gärdenfors, 2010

⁴ Gärdenfors, 2010, s. 17

⁵ Gärdenfors, 2010, s. 16

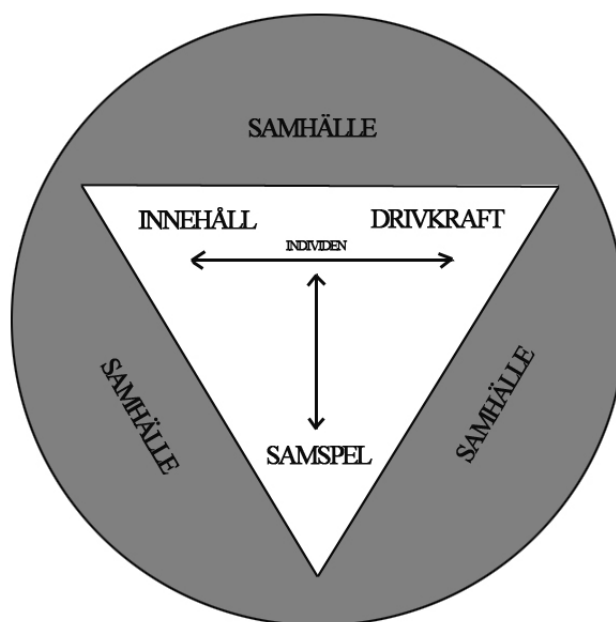
⁶ Gärdenfors, 2010, s. 26

⁷ Gärdenfors, 2010, s. 68-69

Han riktar här sitt fokus mot skolan och dess elever och understryker de två första punkterna som de viktigaste och påpekar att dagens kunskap om hur dessa bör åtgärdas är otillräcklig. Negligerar skolan dock sitt ansvar att ta dessa punkter på allvar har man misslyckats med en av sina viktigaste uppgifter. Självmedvetenhet omskrivs i boken som en viktig process hos den lärande. Om man förstår hur och varför man lär kan man planera och påverka sitt sätt att ta sig an en lärosituation. Man talar om *metakognition* vilket kan beskrivas som ”förmågan att se mönster hos sig själv och sina handlingar och därmed få en förståelse för sitt eget tänkande, agerande och lärande”.⁸ Dessa förmågor kan övas upp genom att man efter ett lärotillfälle uppmanas och tillåts att reflektera kring vad man erövrat för kunskap och varför. Blev det bättre eller sämre när jag använde den här metoden? Hur kan jag förbereda mig inför liknande uppgifter i framtiden? Förstod jag bättre efter att vi hade diskuterat problemet än efter när jag hade läst om det?

När vi är små leker vi med varandra. Leken fungerar ofta som en spännande flykt från vardagen och blir på så vis sitt eget ändamål. Idag vet vi att vi som små lär genom leken. Med hjälp av den lär vi oss att kommunicera med varandra och att förstå vår omvärld. Dock är det lätt att tänka sig att lekens element kan fungera som distraktioner och därför inte bör förknippas med en lärandesituation. ”Många tror att medicin måste smaka beskt för att den skall vara verksam. På samma sätt tror man att lärande skall vara tråkigt annars är det inte på riktigt”.⁹ Men genom leken blir vi varse upplevelser genom vilka vi lär och den är även motiverande eftersom den är rolig och på så vis en belöning i sig själv. Leken är inte på allvar så genom den tillåts vi att testa våra kunskaper utan att behöva vara oroliga för att misslyckas.

En annan forskare som talat om motivation som en viktig faktor inom läroprocessen är Knud Illeris. Han menar att denna och det *innehåll* som behandlas står i en ömsesidig påverkan till varandra. Vår motivation kan påverka vår förhållning till innehållet precis som innehållet kan påverka vår motivation. *Samspelet* mellan den lärande individen och dess omgivning är ännu en faktor som Illeris tar fasta på. Lärandet blir på detta vis individuellt och helt beroende på vem det är som lär och i vilken kontext. För att illustrera denna teori har han framställt en figur i form av en triangel som påvisar det han kallar ”lärandets tre dimensioner”.¹⁰

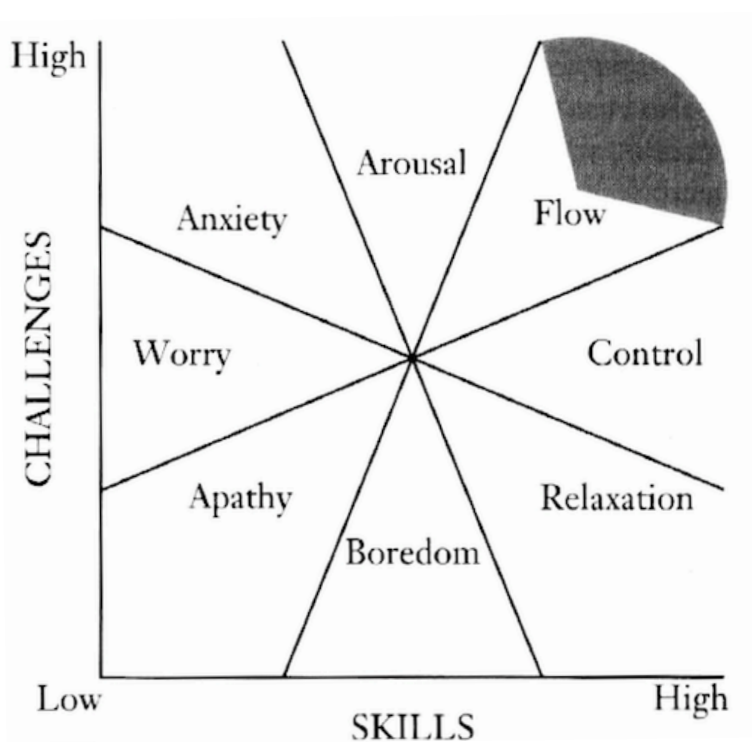
Figur 1. Knud Illeris lärandetriangel

⁸ Gärdenfors, 2010, s. 124

⁹ Gärdenfors, 2010, s. 184

¹⁰ Illeris, 2007, s. 41

Mihály Csíkszentmihályi (1934), professor i psykologi och känd för att ha myntat det psykologiska begreppet *flow*. I sin bok *Flow: den optimala upplevelsens psykologi*¹¹ beskriver han detta som ”det tillstånd i vilket människor är så uppslukade av vad de gör att ingenting annat tycks betyda något; upplevelsen är i sig själv så njutbar att man vill fortsätta göra det även om priset är högt, bara för glädjen av att göra det”.¹² Boken baseras på intervjuer, frågeformulär och så kallad ”upplevelsesamlingsmetod”¹³ som gjorts på människor tillhörande alla möjliga olika kulturer och sociala sammanhang världen över. Följande mall beskriver hur man når flow som en funktion av förhållandet mellan utmaning och färdighet. Illustrationen¹⁴ är en något mer utvecklad version av den som står utskriven på sida 99 i Csíkszentmihályis bok.

Figur 2. Mihály Csíkszentmihályi illustrerar här olika tillstånd som zoner på en axel.

Mitten av mallen beskriver vårt genomsnittliga tillstånd. När vi sysselsätter oss med något där utmaningen och våra färdigheter är högre än genomsnittet, alltså med något som utmanar oss till den grad att vi med en ansträngning klarar av det, kan vi hamna i flow-tillståndet. Hamnar vi i ”arousal”-området är utmaningen större än våra färdigheter. Här lär vi oss mycket eftersom vi genom att träna och öva utvecklar färdigheterna och återgår till flow. ”Control”-området är inte lika spännande, men vi befinner oss fortfarande i en positiv zon och kan ganska enkelt komma in i flow genom att ställa oss själva inför större utmaningar. I det mest negativa området ”apathy” finns ingen utmaning, man använder inte sina färdigheter och det är enkelt att hamna i ett deprimerat tillstånd. För att ta sig från detta område och söka sig till ”flowkanalen”¹⁵ måste man åter utmana sina färdigheter.

¹¹ Csíkszentmihályi, 1992

¹² Csíkszentmihályi, 1992, s. 20

¹³ Informanten bär med sig en ”väckarklocka” som slumpvis åtta gånger per dag ger ifrån sig en signal. Vid detta tillfälle antecknar informanten hur hen känner sig och vad hen tänker på (Csíkszentmihályi, 1992, s. 21).

¹⁴ <http://alexvermeer.com/finding-flow/>

¹⁵ Csíkszentmihályi, 1992, s. 99

3.2.2 Vikten av ett gemensamt yrkesspråk

Under vår arbetsprocess har vi uppmärksammat några av de problem som kan uppstå mellan lärare och elever med anknytning till transponerande instrument. Då exempelvis altsaxofon (vilket har varit vårt instrument för studien) traditionellt noteras greppmässigt och inte klingande samt att detta faktum inte alltid tydliggörs ordentligt finns en risk för missförstånd, inte bara mellan lärare och elever utan även musiker emellan.

Colnerud & Granström skriver i sin bok *Respekt för läraryrket*¹⁶ om vikten av ett gemensamt yrkesspråk. Ett språk som berör den specifika arbetsgruppen (i detta fall musiker) som ett fackspråk för att enklare kunna kommunicera med kollegor och elever. Språket som används kan enligt Colnerud och Granström vara en nödvändighet för att man ska kunna identifiera sig med sin yrkesgrupp. Brister eller motsättningar i detta språk kan få negativa konsekvenser för så väl kommunikation som process och resultat i arbetet.¹⁷

3.2.3 Konsten att spela saxofon genom Teal

Larry Teal (1905-1984) som skrivit boken *The Art of Saxofon Playing*¹⁸ ses av många som den amerikanska saxofonens fader. Teal fick sin dokortitel i musik vid Detroit Institute of Musical Arts 1943 och blev sedan den förste att tilldelas titeln som heltidsprofessor i saxofon vid alla universitet i U.S.A. Teal fortsatte som saxofonprofessor tills sin pension 1974 då han också tilldelades titeln ”Professor emeritus”.¹⁹

I *The Art of Saxofon Playing* går Teal igenom mycket av de stora delar som har med saxofonspel att göra. Från saxofonens uppbyggnad, andningsteknik, muskelgrupper, intonation och mycket mer. Denna bok har vi använt oss av när vi lärt känna instrumentet.

4. Metoder och tillvägagångssätt

4.1 Genomförande

Efter att vi beslutat oss för att använda oss själva som studieobjekt hyrde vi varsin altsaxofon. Vi försökte hela tiden förhålla oss till instrumentet såsom vi tänkt att en nybörjare vanligtvis gör. Vi har försökt undvika att styra vår inläring allt för systematiskt genom att exempelvis inte sätta upp massor av delmål. Eftersom vi har antagit att en nybörjare förmodligen inte skulle öva tillräckligt strukturerat, så har även vi undvikit detta. Vår ingång har varit att vi skulle genomföra ungefär ett obligatoriskt övningstillfälle per vecka då detta skulle kunna jämföras med de antal tillfällen som man får instrumentundervisning i en kulturskola eller på ett musikgymnasium. Skulle vi öva fler gånger per vecka så skulle det ske under samma premisser som det gör när man övar inför ett lektionstillfälle.

Våra respektive processdagböcker och inspelningar har varit våra ständiga följeslagare. I böckerna har vi skrivit ner tankar och reflektioner såväl under som emellan övningstillfällena. Innehållet i dessa granskades och analyserades sedan utifrån våra erfarenheter som lärare och ställdes mot de lärandeteorier vi funnit träffande för vår undersökning. Vi har under våra utvecklingsprocesser

¹⁶ Colnerud & Granström, 2002

¹⁷ Colnerud & Granström, 2002, s. 41-42

¹⁸ Teal, 1963

¹⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Larry_Teal

medvetet hållit oss på varsin kant och inte låtit oss inspireras av varandra. Detta för att i slutändan kunna jämföra och diskutera olikheter och likheter i våra respektive inlärningsförfaranden.

Vid analys av våra processer har vi förhållit oss så som man gör vid observationer. Vi har tagit ett steg tillbaka och i den mån det varit möjligt betraktat texterna ur en utomståendes perspektiv. Det är just detta som är signifikant vid förfarandet av observationer. ”Det är inte alltid de personer som själva är mitt uppe i ett skeende ’ser’ vad som försiggår”.²⁰ Det finns olika typer observationer och den ansats vi tagit får ses som deltagande observation då vi själva är objekt för vår studie. Vidare kan nämnas att observationerna också kan ses som en textanalys av våra processdagböcker då det i slutändan är dessa vi analyserat tillsammans med våra ljuddokumentationer. Ett av de tillfällen då observation lämpar sig som metod är ”när man vill studera sådant som är så självklart för människor att de inte tänker på att berätta om det i intervjuer”.²¹ Vi anser att vår studie är av just sådan karaktär och därför har vi funnit just deltagande observation som en passande metod.

4.2 Grundad teori

När vi bildat oss våra uppfattningar om processen och dess resultat har vi förhållit oss till en metod kallad grundad teori. Den går ut på att man först bildar en så kallad substantiell teori genom att samla resultat från exempelvis undersökningar, observationer, intervjuer eller som i vårt fall processdagböcker.²² ”[...] teorin byggs upp utifrån det substantiella - det verkliga [...]”²³. Den plats eller verksamhet där man samlar sitt material är även det område man vill utveckla sin teori inom. Fortsättningsvis söker man på samma sätt sedan framställa ytterligare substantiella teorier för att ställa dessa mot varandra och på så vis skapa en mer generell teori, kallad formell teori. Vidare forskningsresultat ställs sedan mot den formella teorin, vilken då antingen förstärks eller förkastas. På detta vis fortsätter förfarandet tills teoretisk mättnad anses ha uppnåtts. Metoden är framställd av amerikanerna Anselm Strauss (1916-1996) och Barney Glaser (1930), vilka samarbetade inom sociologi. Då vår undersökning inte varit tillräckligt omfattande så anser vi oss inte haft möjlighet att uppnå någon teoretisk mättnad, men metoden har likväl fungerat som en utgångspunkt.

²⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012, s. 303

²¹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012, s. 304

²² Trost, 2010, s. 35

²³ Stålhammar, 1999, s. 7

5. Processen

I följande avsnitt presenterar vi de samlade erfarenheter och upplevelser från våra processdagböcker som varit av intresse för vår undersökning. Processen är prosaisk till karaktären, uppdelat i kronologiska kapitel och vi talar om oss själva i tredje person. Varje kapitel består inledningsvis av en redogörelse för tankar, känslor och reflektioner som infunnit sig vid tiden då kapitlet utspelar sig. I de fall vi ansett det nödvändigt finns hela utdrag ur våra processdagböcker representerade. Var redogörelse följs upp av en analyserande tolkning av densamma utifrån våra perspektiv som lärare. Inspelningar från varje kapitel finns på bifogat fonogram.

Kapitel 1

Tabula rasa

Under den första träffen bestämmer sig Jonatan och Vivek för att spela klingande. För dem innebär det att lära sig de ”riktiga” namnen på tonerna och se saxofonnotationen som notering av grepp. De har en stark föreställning om att detta tillvägagångssätt kommer gynna deras utveckling då de på detta sätt kommer kunna använda sina icke transponerade noter som studiematerial istället för att behöva köpa nya saxofonnoter. Att sedan ändra referenspunkt och spela efter transponerade noter menar Vivek och Jonatan inte borde vara något större problem än att lära sig läsa en ny klav.

Den första lektionen spelar de båda igenom C-dur, F-dur, Bb-dur och Eb-dur skala med hjälp av en grepptabell för saxofon som Vivek skrivit om till klingande toner. För att så fort som möjligt komma igång med musicerandet bestämmer de sig för att spela temat till *Alice in Wonderland*. Vivek och Jonatan tycker att detta verkar vara en rimlig melodi att börja med då den förhåller sig i C-dur samt att den inte innehåller några snabba notvärden.

Bland det första de erfar är att saxofon är ett väldigt svårt instrument att kontrollera tonbildningen på. Som stränginstrumentalister upplever de båda att det är ovant att tonhöjden varierar beroende på hur man behandlar saxofonen. Detta problem medför att Jonatan känner det kunde vara värt att konsultera en erfaren saxofonist för lite vägledning inom just detta område.

Jonatan och Vivek har valt att lära sig spela instrumentet på ett sätt som skiljer sig från hur man hade gått till väga i en traditionell altsaxofonlärobok för nybörjare. Istället för att på första lektionen kanske lära sig att spela några toner ur Eb-durskalan noterad som en C-durskala så har de valt att inte spela efter transponerade noter. Skulle även det valet visa sig bli ett problem för deras kommande utveckling som saxofonister?

Inspelningar från detta kapitel:

- Saxofontest

Tolkning

De båda herrarna närmar sig saxofonen med stor entusiasm och bestämmer sig för att spela på den utan hänsyn till hur andra gör eller hur man ”borde” göra. De börjar med att testa lite olika skalor och låtar och om något låter tokigt så pratar de om sina hinder med varandra eller söker på exempelvis internet för att se hur de kan rätta till det som har blivit galet. De testar och jämför sina förväntningar med vad som just inträffat. Låter det som de tänkte sig? Om nej, varför inte? I stället för att vända sig till saxofonpedagoger tar de hjälp av varandra i en slags ”learning-by-doing”-

metod.²⁴ På det sättet bli lärandet väldigt fritt och anspråkslöst. Både Vivek och Jonatan finner det lustfyllt och roande. Ibland låter det fasansfullt och ibland låter det bättre. Om de istället hade följt någon konventionell mall så hade de förmodligen fått fler frågor besvarade från första stund, men hade de fått det utrymme som deras nyfikenhet krävt eller hade de kvävt den genom att inte låta den styra situationen?

Kapitel 2

2.1 *Misstro och fruktan*

Att lära sig instrumentet helt på egen hand är svårt. Jonatan förstår inte hur det är uppbyggt och således inte heller varför det låter som det gör. Är det hans blåsteknik som brister vid missljud eller är det för att han har munstycket fel? Eller är det nåt annat som är galet?

Jonatan kollade på en Youtube-video med en kille som beskrev hur man monterar ihop saxen, hur man sköter den och hur man ska ha den i munnen. Dessa tips var till stor hjälp och han kände genast hur tonbildningen förbättrades vid tillämpandet av de tips som gavs.

Inspelningar från detta kapitel
- C durskala

2.2 *Vägen till den mörka sidan*

Att skaffa sig förståelse för den uppgift man åtagit sig ligger som ett fundament på Viveks väg till praktiserandet av ett nytt instrument. För att på bästa sätt kunna ta sig an instrumentet har Vivek läst om saxofonen, blås och andningsteknik, studerat grepptabeller och på så vis skaffat sig en uppfattning om hur instrumentet fungerar. Han har även visualiserat hur han fysiskt ska göra för att kunna spela på instrumentet och tror att han redan innan att ha provat skulle kunna spela enklare melodier utan större ansträngning.

Vid första kontakt med instrumentet visar det sig att Viveks mentala förberedelser fungerat och han kan utan större problem spela enklare melodier. Viveks första steg blir att spela Eb-dur och C-dur skala för att sedan lägga till F-dur och Bb-dur. En av de svårigheter som uppstår är att alla toner inte riktigt stämmer. Vissa intonerar lågt, speciellt tonen E, vilket Vivek inte riktigt förstår varför då hans fingersättning är korrekt i förhållande till grepptabellen han har till sitt förfogande. Således provar han sig fram och hittar så småningom sätt att kompensera för detta. Vivek är dock inte säker på att detta är sanningen och bestämmer sig för att söka information om det helt enkelt kan vara så att den felaktiga intonationen kan vara ett resultat av hans bristande teknik.

Melodier som Vivek spelat på är b.l.a. *Alice in Wonderland*, *Just friends* och *There will never be another you*. Låtval skedde utan närmare eftertanke och mest för att *The Real Book* stod uppslagen på notstället.

Inspelningar från detta kapitel
- C och Eb durskala

²⁴ Imsen, 2006, s. 49

Tolkning

En detalj som är talande var att killen i YouTube-videon flera gånger försökte demonstrera hur det låter när man nyttjar felaktiga tekniker. Inget av de ljud han framställde via fel teknik lät i närheten av så illa som det låter när vi framställer ett missljud. Av detta kan slutsatsen dras att han som renodlat proffs helt enkelt inte förmår att producera lika illa klingande ljud som oss eftersom han spenderat så mycket tid och energi på att finslipa sin tonbildning och producera ett behagligt ljudande sound. Även när han nyttjar fel teknik så gör han det med lätta, oansträngda insatser. Vi som nybörjare däremot måste kämpa, trycka, forcera, tänka och svettas för att ens lyckas spela en ljudande skala. Detta är en viktig lärdom om att den erfarna pedagogen inte riktigt kan sätta sig in i vilka ansträngningar eleven går igenom. Det var helt enkelt för länge sedan hen utsattes för provningar som utmanande teknik för att helt kunna relatera till de problem som uppstår för en nybörjare.

Hur mycket Vivek och Jonatan faktiskt får kämpa för att få instrumentet att ljuda samt deras kamp med fingersättningar, intonation, blåsteknik med mera, hörs tydligt på inspelningar från detta kapitel. När det talas om enklare melodier avses melodier utan större rytmisk komplexitet samt i de tonarter som de båda jobbat med. Vi ser också hur Jonatan och Viveks vägar i läroprocessen börjar skilja sig och där Jonatan söker hjälp via visuella och auditiva medier så som Youtube väljer Vivek snarare att pröva sig fram med hjälp av den teoretiska information han hämtat från böcker. Som pedagoger ser vi fördelar och nackdelar med båda sätt och för oss vore det konstigare om skillnader i läroprocessen inte börjat visa sig.

Kapitel 3

3.1 Ett stort beslut

I detta kapitel så bestämmer sig Jonatan efter inrådan av två bekanta som båda är erfarna saxofonister för att lämna idén om att lära sig spela instrumentet klingande. De båda bekantskaperna har tydligt uttryckt att det i det långa loppet blir en omväg att lära sig instrumentet klingande eftersom man då dels går miste om de gemensamma grepp som råder inom instrumentfamiljerna och att instrumentet inte är avsett att omfatta det klingande registret. Efter detta införskaffade Jonatan övningsboken *Rubank Elementary Method, Saxophone* för nybörjare innehållande övningar som steg för steg ökar svårighetsgraden. Den innehåller inga låtexempel utan varje sida innehåller istället ett antal övningar följda av ett kortare stycke skrivet för två altsaxofonstämmor.

Inspelningar från detta kapitel:

- *Lesson 3:10 i Rubank Elementary Method, Saxophone*

3.2 Ilska och frustration

Vivek söker svar på frågan om varför saxofoner traditionellt noteras transponerat och varför man ljuger om vad tonerna heter. Om man hade skilt på tonnamn och greppnamn hade han förstått men den avskiljningen verkar man dock allt som oftast inte göra. Varken i de läroböcker eller instruktionsfilmer som han hittat. Oförståelsen för detta fenomen gör Vivek arg, frustrerad och tar upp fokus från musicerandet. Han finner det extremt korkat att detta system finns kvar. Inte minst med tanke på de språkförbistringar som kan uppkomma i exempelvis ensemblesituationer när olika personer har olika ord för samma sak.

Trots samtal med saxofonspelande vänner, lärare med mera anser Vivek att han inte fått en förklaring som håller och tänker därför tills vidare fortsätta kalla tonerna efter klingande namn. På

detta sätt ämnar Vivek att bilda sig en uppfattning om hur greppen låter i stället för att associera ett grepp med en prick på ett papper. Associationen grepp/prick får komma senare då denna förhållning kommer att ändra sig. Han är fullt övertygad om att detta sätt att lära sig instrumentet kommer göra att han lättare kan spela efter både vanliga noter samt ändra referenspunkt och spela efter saxofonnoter men fortfarande behålla de klingande namnen på tonerna, vilket medför att han inte kommer behöva tänka om i samtal med andra musiker.

Frustrationen i denna lärofas ligger i att Vivek inte hittat ett enda läromedel för altsaxofon som är skrivet klingande. Han tar därför beslutat att strunta i att använda läromedel och istället skapa sina egna. Vivek har vid denna tidpunkt bekantat sig med saxofonen till den grad att han kan spela låtar på gehör och använder även *Den svenska sångboken* samt lite allt möjligt som finns hemma som studiematerial när idéerna börjar tryta. Saxofonspelet har vid denna tidpunkt blivit ganska flytande och även intoneringen börjar komma på plats.

Inspelningar från detta kapitel
- *Alice in Wonderland*

Tolkning

I detta kapitel bestämmer sig Jonatan för att ta avsked från den väg som han tidigare vandrat tillsammans med Vivek. Detta gör han eftersom han är övertygad om att det på detta vis kommer bli enklare för honom i framtiden. I skrivande stund har han ännu inte fullt ut förstått varför han valde att lämna Viveks bana och gå sin egen men vad viktigare är, är att detta lär oss något om hur enkelt det kan vara att som nybörjare känna sig vilsen och förvirrad. Vi båda kommer inom en snar framtid ta lärarexamen och de elever vi möter kommer visserligen ha vårt stöd och vår rådgivning när de inte är helt införstådda med hur de bör gå till väga i sitt övande. Däremot har vi erfarenhet att när man som nybörjare är villrådig är det lätt att ta felaktiga beslut som kan försvåra övandet och musicerandet. Både Gärdenfors och Illeris talar om att vår motivation är en stark bränslefaktor för vårt lärande och utifrån våra erfarenheter är det just motivationen som blivit lidande i stunder av förvirring och vid frånvaro av sammanhangskänsla

Vivek upplever tydlig frustration. Här måste man som nybörjare försöka behålla sitt fokus. Har man inte tillräckligt med motivation så är det enkelt att bara lägga saxofonen på hyllan och kanske aldrig mer plocka fram den. Märker man som pedagog att någon av ens elever upplever motgång måste man försöka synliggöra vad det beror på. Gärdenfors pekar på att några vanliga orsaker kan vara brist på självförtroende eller upplevd otillräcklighet. Man får undersöka hur det kommer sig att eleven kommer fram till dessa slutsatser. Har den för högt uppsatta mål? Har den för lågt satta mål? Tar den onödiga omvägar i närmandet av det egna instrumentet? Dessa frågor kan inte vi i vårt fall få svar på eftersom vi inte har en erfaren saxofonist som undervisar oss, men däremot kommer vi förhoppningsvis kunna hjälpa våra framtida elever med problem som dessa. Viveks frustration tycks dock inte ligga i själva spelandet utan snarare i att han känner att ingen besvarar hans frågor på ett tillfredställande sätt. Viveks beslut att strunta i traditionella läromedel och i stället använda exempelvis *Den Svenska Sångboken* kan i det här fallet vara ett smart drag då han på så sätt kan öka sin motivation genom att arbeta på ett för honom passande sätt.

Boken (*Rubank Elementary Method, Saxophone*) som Jonatan skaffat är en väldigt ”svart-vit” lärobok. Som det berättas innehåller denna inga kända låtar utan endast skalövningar och kortare stycken komponerade i syfte att få musicera de övningar man gått igenom. För en erfaren musikanter kan denna bok passa utmärkt eftersom den är en väl fungerande teknisk lärobok. Vi vill lära oss traktera saxofonen och ett tekniskt framsteg ger ett uppsving för vår motivation! För den oerfarne kan det dock diskuteras om tekniska framsteg är något som prioriteras särskilt högt. För att ge denne en påfyllning i självförtroende- och motivationsreserven bör man nog snarare hjälpa hen att

spela igenom ett musikstycke hen gillar. Kan tekniska aspekter implementeras i musicerandet av elevens favoritlåtar så är nog detta en säkrare väg att gå för att hålla motivationslågan brinnande.

Intermezzo

Mental träning

Utdrag av Viveks processdagbok

De tankar som rör sig i mitt huvud är relaterade till instrumentet på det sätt att jag visualiserar hur jag ska röra fingrarna för att spela en specifik melodi. Jag försöker på så vis koppla toner till olika fingerrörelser. När jag stöter på toner jag inte tidigare spelat försöker jag resonera mig fram till hur jag bör trycka på instrumentet för att framkalla den önskade tonen (något jag inte kommer veta om jag lyckats med innan jag fysiskt prövar mina tankar). Rent kroppsligt är jag placerad på rygg i soffan med en filt och slutna ögon i tystnad. En position jag märkt att jag ofta intar då jag behöver tänka igenom saker.

Att tänka och reflektera har för mig visat sig ofta vara minst lika givande som att faktiskt praktisera något. Detta gäller inte bara musik utan i princip allting. För att ta ett exempel så fungerar jag på samma sätt när det gäller att skriva saker som exempelvis i detta fall en akademisk uppsats. Jag vinner oftast ingenting på att skriva saker som jag inte tänkt igenom och helst vill jag formulera hela arbetet i huvudet innan jag sätter orden på papper. Jag jobbar effektivast på detta sätt, både gällande tid och kvalité resultatsmässigt.

Tolkning

Vivek berättar att han ofta bildar sig en uppfattning genom att fokusera på uppgiften som ska klaras av och visualisera hur han ska gå till väga för att lyckas. "Mental träning kan definieras som den kognitiva repetitionen av en uppgift inför en viss prestation. Begreppet innehåller en samling tekniker vars syfte är att utöka, förstärka och identifiera önskade tankar och beteenden".²⁵ Här kan vi tala om ett lärande som är befriat från den fysiska handlingen. Man praktiserar inte själva utövandet utan man föreställer sig utförandesituationen och de känslor och tankar som kommer uppstå under denna. Man kan även föreställa sig hur man kommer att reagera utefter sina förväntningar beroende på om man lyckas eller inte med de uppgifter som man tänkt sig lösa. Här kan vi referera till det självreflekterande som Gärdenfors talar om. Individens tänkande om den egna läroprocessen är en viktig faktor i vårt lärande. Den visar på en förståelse av den egna läroprocessen, en metakunskap - att veta hur man vet någonting. Att uppmana sina elever till mental träning och försöka hjälpa dem att synliggöra sitt eget lärande kan vara en bra metod att hjälpa dem att utveckla sin förmåga till självreflektion.

*Inspelningar från detta kapitel
- Intermezzo*

²⁵ http://sv.wikipedia.org/wiki/Mental_tr%C3%A4ning

Kapitel 4

4.1 Nya krafttag

För att få teknikerna att fästa bättre har Jonatan börjat spela om alla övningar i *Rubank Elementary Method, Saxophone* (hädanefter REMS) från början. Han ser sig även om på nätet efter gratisnoter för altsax. Detta kan komma väl till pass för både teknisk och musikalisk utveckling eftersom att man vid användandet av en övningsbok förmodligen behöver detta komplement.

Blåstekniken är fortfarande ett mysterium, men den synliggörs mer när man spelar låtar man känner igen. Då märker man tydligare när blåstekniken frammanar ljud som inte passar in i stycket. En dag hittade Jonatan noterna till *Happy birthday* på nätet. Vid spelandet av dessa märkte han tydligt hur han var tvungen att anpassa dynamiken beroende på var i stycket han befann sig. Denna detalj märks inte lika tydligt när man bara spelar skal- och teknikövningar ur exempelvis REMS.

Vissa grepp frammanar krämpor i händerna och att sättet man blåser på kan skapa viss ömhet i svalget. Om detta är vanligt förekommande hos nybörjare får man rådgöra med någon erfaren saxofonist om.

Inspelningar från detta kapitel:
- *Happy birthday*

4.2 Oförståelsen och det växande hatet

Efter att ha samtalat med ytterligare några bekantar angående transponerande instrument och fortfarande ingen vettig förklaring är Vivek än mer frustrerad än tidigare. I desperata försök att förstå det som han uppfattar som synnerligen korkad idioti slukar han litteratur angående fenomenet. Ingen förklaring tycks dock övertyga honom om att det finns någon logik i det hela. En förklaring Vivek hittar är på musikipedia vilken lyder:

Vissa instrumentfamiljer till exempel klarinett, blockflöjt och saxofon har medlemmar som stäms olika. Exempelvis klingar greppet 'c' på en altsaxofon som tonen ess, medan samma grepp på en tenorsaxofon klingar som tonen bess. Greppen på de olika instrumenten i saxofonfamiljen är likadana, även om det ger olika klingande toner. Det är praktiskt, eftersom saxofonisten på så sätt kan spela alla saxofonfamiljens instrument utan att behöva lära sig nya förhållanden mellan grepp och noter. Det kräver i gengäld att noterna transponeras om till den tonart som passar det aktuella instrumentet.²⁶

Vivek menar att om detta stämmer är enda anledningen att man kan spela efter samma grepp om man spelar efter noter. Detta verkar dock förutsätta att saxofonisten aldrig ska spela med några andra musiker och aldrig utan noter plus att hen skiter i hur saxen låter och bara läser vad som står utan att lyssna. Även om detta är fallet så ser Vivek inte poängen med att inte lära ut rätt tonnamn från början då han befunnit sig i allt för många situationer när detta faktiskt varit ett problem för kommunikationen. Om detta är en brist i kommunikationen mellan saxlärare och elever låter han vara osagt men om det är så bör saxlärare (givetvis inte alla) bli bättre på att förklara skillnaden på greppet C och tonen C.

Vivek har också fått reda att de sura tonerna är ett resultat av hans bristande teknik och har helt accepterat att vissa toner får låta som en förkyld elefant tills vidare.

Inspelningar från detta kapitel
- *Nu har jag fått den jag vill ha*

²⁶ <http://www.musikipedia.se/transponerande-instrument>

Tolkning

Jonatan upplever ett uppsving i sin motivation efter att ha övergått till att spela transponerat. Detta upplevs av Jonatan som enklare (till skillnad från Vivek som upplever det motsatta) och resulterar därför i en upplevd effekt av att utveckling på instrumentet har skett. Han vill testa att spela enklare stycken och söker därför upp noter på internet. Vi kan här se den bästa formen av övning - den lustfyllda! Övning kan ibland vara monoton och tråkig och man övar bara för övandet skull. Men nu, precis som i leken, blir övningen en belöning i sig. Jonatan finner en känsla av lycka när han (hjälpigt) lyckas spela igenom *Happy birthday*. Med denna sortens övning blir lärandet en process som han inte riktigt reflekterar över. Han lär sig spela ett stycke och blir bättre på saxofon på kuppen. Man kan referera till Gärdenfors tankar kring informellt och vardagligt lärande, alltså lärande som sker per automatik utan eftertanke. Nyfikenheten driver oss till att lära något nytt och fungerar därför som en stark motivation.

Fenomenet med transponerande instrument ter sig för Vivek ytterst oangenämt. Hans oförståelse för systemet gör honom ovillig att fortsätta spela innan han fått en bra förklaring till varför det fungerar på detta sätt. Även de sura toner som kommer ur saxofonen är en bidragande orsak till den bristande motivation och man kan höra på inspelningsexemplet från kapitel 4.2 hur Viveks utveckling stagnerat. Inspe­lingsexemplet ger oss också en inblick i det han upplever. Vivek har i samtal med vänner fått höra att hans sura ton beror på den bristande tekniktekniken vilket inte riktigt är hela sanningen. Larry Teal skriver i sin bok *The Art of Saxophone Playing*²⁷ att en saxofon allt som oftast inte stämmer. Teal menar att en saxofon kan spela i pitch och att det är upp till varje saxofonist att sträva efter det och tillägger också att det i hans studie kunde skilja uppemot 19 cent på samma ton beroende på vem som spelar²⁸. Vi kan utifrån Teal dra paralleller till det som Vivek upplever. Tonerna han spelar sig skiljer för mycket i förhållande till varandra för att han ska kunna acceptera vissa intervaller. Teal menar vidare att det mänskliga örat har lättare för att acceptera för höga toner än för låga²⁹ vilket också visar sig tydligt hos Vivek. I de fall en elev inte kan acceptera de avvikelser ett instrument kan ha kanske instrumentet i sig inte är det optimala för den eleven?

Övnings- och spelmässigt skiljer sig nu de båda herrarnas stil sig avsevärt. Jonatan jobbar vidare med övningar från sin bok men har också börjat leta noter anpassade för altsaxofon på internet. Detta tyder på att motivationen att lära har ökat. Vivek har i sin tur börjat tappa intresset för instrumentet men spelar ändå igenom någon låt då och då utan någon hänsyn till sina begränsningar och stöter han på problem löser han det på bästa möjliga sätt.

Kapitel 5

5.1 Var sak har sin tid

För Jonatan går saxofonövandet nu på lågvarv. Han fortsätter med övningsboken, men det var ett tag sedan senaste övningen, så han backar tillbaka från början av REMS. Just nu är det fullt upp med många andra saker så saxofonövningen kommer i andra hand. Detta är en negativ aspekt, vilket tillsammans med nödvändigheten att ta sig till skolan för att öva hämmar utvecklingen betydligt! På grund av den bristande kontinuiteten upplever han fortfarande de krämpor som det talades om i föregående kapitel.

Inspelningar från detta kapitel:

- *Lesson 5:6 i REMS*

²⁷ Teal,

²⁸ Teal, 1963, s.61

²⁹ Teal, 1963, s.61

5.2 Den bristande motivationen

Utdrag ur Viveks processdagbok

Har under ett par dagar funderat över intonation och provade idag att spela med olika tjocka rörblad. Då jag lyckats blåsa sönder alla måste jag köpa nya och har kommit fram till att det lite tjockare av de jag hade var bättre. Jag spelar både renare och får bättre ton med det tjockare rörbladet även om det är lite trasigt. Har också läst lite om saxofonspel i bl.a. The art of saxophone playing som jag tycker verka omfatta det mesta inom saxofonspel. Här står också att toner och intervallen aldrig kommer stämma vilket har medfört att jag inte längre kämpar lika febrilt med intonationen utan fokuserar på att spela. Jag stör mig dock på att det låter surt men kanske får acceptera detta.

Spelmässigt vill jag nog säga att jag nu kan spela enklare melodier utan större problem så länge det inte dyker upp några toner jag inte har spelat innan. Jag har också upptäckt att jag har lättare för att spela i b-tonarter än #-tonarter (klingande) Jag har fortfarande inte brytt mig om att spela efter saxnoter då jag helt enkelt inte har några men tror att jag kommit till den punkt i mitt saxtänk att jag kan ändra referenspunkt och spela transponerat, detta återstår att se.

En annan sak jag stött på är att jag inte fascineras av saxofonen som instrument. I alla fall inte när jag ska spela, Jag känner inte den glädje och tillfredsställelse när jag spelar saxofon som när jag spelar exempelvis fiol eller gitarr. Insikten i att jag håller på att försöka lära mig spela ett instrument som jag egentligen inte vill spela är för mig exceptionellt intressant ur en lärarvinkel då jag inte känt på detta sätt med musik innan. Det påminner lite om tiden på pedagogen. Omotiverat. Jag vet att jag inte är rättvis mot saxofonen när jag jämför den med fiolen då fiolspel för mig är något magiskt som jag inte kan ta på. Det får mig samlad, lugn och klartänkt på ett sätt som jag inte riktigt kan beskriva. Detta stadie av lycka eller kärlek kan jag känna även när jag spelar bas eller gitarr det är dock inte lika vanligt vilket är intressant då bas faktiskt är mitt huvudinstrument.

-Inga inspelningar finns från detta kapitel

Tolkning

Att uppmärksamma en utveckling i sitt spel är en fantastisk känsla. Det är, som tidigare konstaterats, en motivation i sig. När man inte uppfattar några tecken på utveckling och det känns som om man står och stampar på samma ställe brister däremot lätt motivationen. Vi ser hur Jonatan inte lyckas bibehålla någon kontinuitet i sitt övande dels till följd av att han har sysslor som han för tillfället prioriterar högre och dels eftersom han inte kan öva i sitt hem utan måste ta sig till skolan och boka ett övningsrum. Han spelar om gamla övningar i boken, om och om igen. De fäster bättre, men leder återigen till känslan av att ingen utveckling sker på instrumentet. Isa Hammarsten, alumna på Högskolan för scen och musik i Göteborg, skrev ett examensarbete *Övningshumör*³⁰, där hon redogjorde för vad som påverkade hennes motivation att öva på sitt instrument. Där påpekar hon faktorer som uppfattning av utveckling, övningsrummets påverkan och inspiration. Det sista kan i och för sig vara beroende av de två första men vi kan även bli inspirerade av att se någon annan spela eller genom att lyssna på en inspelning som vi tycker låter bra.

Vivek har i det här skedet i princip slutat spela på saxofonen. Han beskriver hur han uppfattar att han inte längre har några problem med att spela det som uppgiften kräver och hans brist på lust till instrumentet har fått honom att försaka det. I ett läge som detta kan finandet av ny motivation och en vilja att spela te sig som en omöjlighet. Om detta scenario utspelat sig på samma sätt även om

³⁰ Hammarsten, 2013

uppgiften inte varit påtvingad får vidare forskning utvisa. Dock kan vi se att det, i Viveks och Jonatans fall, finns intressekonflikter och förhållande till instrument som påverkar deras motivation att öva.

Kapitel 6

6.1 Ett nytt hopp

Jonatan är fundersam om huruvida han bör spela sina övningar med legato eller inte. Det har lätt blivit så att allt spelas legato när en skala står utskrivnen utan föredragsbeteckningar. Vivek tipsar honom att ta ny ansats vid varje ton som står utskrivnen och med denna nya teknik blir det mycket enklare att klara av andningen (såklart). Man tvingas också samtidigt fokusera på att tonbildningen blir rätt vid varje ansats. Detta hörs tydligt på den inspelning Jonatan har bifogat till detta kapitel, i vilken det tydligt framgår att han spelar mindre legato och har större problem med tonbildningen. Det finns en önskan att försöka öva lite oftare och ha som regel att alltid boka en ny övningsstid efter varje övningspass. ”Om jag lyckas ta mig till skolan och öva 2-3 gånger per vecka så är jag mer än nöjd”, antecknar Jonatan. Han tänker sig att det är med dessa intervall man övar om man känner ett visst intresse för vidare utveckling men inte riktigt har tiden som behövs. Vidare känner han att han borde skaffa sig noter för altsaxofon. Det hade varit roligt att öva på låtar med lite mer musikaliskt innehåll än bara skalövningar.

Inspelningar från detta kapitel:

- Lesson 6:2 i REMS

6.2 Resan fullbordas

Efter att inte ha rört saxofonen på några veckor har vintern börjat närma sig. Kylan ligger ständigt på lur och vetskapen om ett slutdatum gör sig påmint i Viveks huvud. Med kylan och julen i antågande finner sig herr Johansson gnolande på temat till Karl-Bertil Jonssons jul. Han börjar minnas saxofonen och sätter sig så småningom ner och spelar. Karl-Bertil låten skulle vara en bra jullåt att spela in tänker han och undrar om Jonatan skulle tycka detsamma. Det dröjer dock inte länge innan Viveks tankar börjar vandra och han finner sig snart spelande på *You and I* från Chess. Musiker har alltid varit en del av julstämningen för Vivek och han avslutar denna spelsession med *On my own* från *Les Misérables*. *On my own* visar sig också för Vivek var en bra övningslåt då den byter tonart och har för honom några svåra passager. När han sedan tittar på klockan visar det sig att otaliga timmar har flutit förbi. Han bestämmer sig således att kanske ge saxofonen en ny chans.

Inspelningar från detta kapitel:

- Utdrag ur *On my own*

Tolkning

I detta kapitel ser vi hur Vivek utan att reflektera har spenderat en lång stund spelandes på saxofonen. Det tillstånd han befinner sig i kan liknas vi det som vi tidigare benämnt *flow*. När man ”är i flow” är medvetandet så fokuserat på det som sysselsätter en att man lätt kan tappa uppfattningen om tid och rum. Csíkszentmihályi menar att vårt medvetande endast förmår att uppta en viss mängd bitar information per sekund.³¹ Om vårt medvetande till större delen är upptaget med en specifik uppgift, i detta fall saxofonspel, kan andra impulser från vår omgivning eller från vår kropp förbises av det för tillfället upptagna medvetandet. Vi uppmärksammar helt enkelt inte att vi kanske är hungriga, trötta och att flera timmar förflutit. När vi upplevt flow brukar vi i efterhand

³¹ Csíkszentmihályi, 1992, s. 49

minnas denna upplevelse som något mycket njutbart och tillfredsställande. Vi längtar tillbaka till detta tillstånd och eftersträvar därför att åter försätta oss i en sådan situation. Om man upplever detta när man spelar sitt instrument kommer man förmodligen även över tid kunna se att en tydlig teknisk och musikalisk utveckling har skett

Kapitel 7

Den sista utposten

Glappen mellan övningstillfällena talar sitt klara språk - det är inte högsta prioritet att lära sig spela saxofon just nu. De senaste två veckorna har Jonatan vikarierat som gitarrlärare på en kulturskola och har därför varken haft tid eller ork att ägna sig åt övning. Vivek i sin tur har inte gjort så mycket överhuvudtaget mer än att fundera på en lämplig melodi att spela in tillsammans med Jonatan. Vid nästa gemensamma träff bestämdes att *Stilla natt* kändes som en passande låt för årstiden och de båda herrarna började skapandet av de arrangemang som sedan skulle spelas in. Trots att de båda varit väl medvetna om att de nu har olika vokabulär i saxofonspråket uppstod ändå i vissa fall missförstånd. Detta på grund av att när Jonatan säger att de ska spela i C så spelar Vivek i klingande C medan Jonatan menar transponerat. Detta märker de dock snabbt och kommer sedan överens om att prata klingande då det underlättar när kompinstrumenten kommer in i bilden. Efter att ha arbetat ett tag kommer de överens om att fortsätta med arrangeringen på varsitt håll.

Spelmässigt har de båda kommit till ett stadie i saxofonspelet att de tillsammans kan spela enklare melodier och intonera hyfsat tillsammans. Både gehör och notspel fungerar ganska bra. Gällande notläsningen tycker Vivek att det fungerar okej att både spela klingande och efter grepp. Jonatan har dock lättare att spela efter saxnoter än Vivek som hellre spelar klingande. Vivek föreslog att Jonatans ton kanske kunde bli mjukare om han mjukade upp sin ansats och höll mer tätt kring munstycket. Detta verkade stämma. I övrigt hoppas Jonatan att han kommer ha större lust till att öva nu när hans vikariat är över.

Under den tid som följer kommer de båda att jobba tillsammans med vad som kommer bli den slutliga inspelningen och en sammanfattning av deras utvecklingsprocesser. Således avslutas resan i saxofonernas underbara värld.

Inspelningar från detta kapitel:
- *Stilla natt (duett)*

Tolkning

Här i slutskedet av projektet är inte saxofonspel något som varken Jonatan eller Vivek prioriterat på ett tag på grund av andra saker som de ansett vara av större vikt. Att det är på just detta sätt anser vi vara ganska normalt för studerandeindivider vid terminsslut. Prioriteringar måste göras och det minst intressanta kommer sist. Även om ingen av dem aktivt övat har ändå ganska mycket fallit på plats spelmässigt vilket vi kan höra på inspelningen till kapitlet. Inspelningen som också är den enda duetten de två emellan visar på att de båda faktiskt lärt sig att traktera saxofonen på ett godkänt sätt med tanke på den tid de haft till sitt förfogande och deras kamp mot den bristande motivationen. Intressant kan tyckas vara det fenomen gällande missförstånd av tonarter som gör sig gällande trots att de båda är medvetna om hur det förhåller sig.

6. Epilog

I denna avslutande del av vår historia fortsätter vi de diskussioner som finns i våra tolkningar av Processen. Här försöker vi fånga essensen av våra upplevelser med anknytning till musikleklärrollen. Vi gör detta genom att ställa resultaten mot våra tidigare erfarenheter och förankrar våra åsikter i tidigare forskning. Vi öppnar även för fortsatt forskning inom området.

Vår ambition att utifrån våra förutsättningar ta en nybörjares perspektiv med allt vad det innebär visade sig vara en mycket större utmaning än vad vi någonsin kunnat ana. Trots det faktum att vi valde instrument utifrån att ingen av oss hade någon spelmässig kunskap om saxofonen och inte heller blåsinstrument i största allmänhet lyckades vi inte återskapa en total nybörjares upplevelser. För att ta ett exempel så hade ingen av oss ens monterat ihop en saxofon innan och än mindre visste vi hur man höll fingrarna eller hur man skulle blåsa för att få ljud. Ändå lyckades vi ganska snabbt komma igång och spela vilket våra inspelningar tydligt visar.

Vi tror att detta kan bero på att vi båda sedan tidigare har en förståelse för musik och denna förståelse i sig gör att valet av instrument inte spelar någon större roll. När vi väl lyckats få instrumentet att låta gör helt enkelt vår tidigare vetskap om tonal förhållning med mera, att vi kan räkna ut hur instrumentet fungerar. Efter det kvarstår bara den motoriska färdigheten som måste utvecklas. Om detta är sant så borde samma sak vara gällande för vilket instrument vi än tar oss an och vår inlärningskurva som instrumentalister skiljer sig därmed markant från en total nybörjare inom musik. Som blivande lärare i bland annat ensemblespel ser vi detta som en klar fördel.

Att använda sig av deltagande observation blev för oss naturligt med utgångspunkt i vår undersökning. Som deltagare i sin egen undersökning finns risk för subjektiv reflektion vilket vi i största mån försökt hålla oss ifrån. Fördelar med att vara sitt eget studieobjekt har för oss bl.a varit utmaningen att rannsaka oss själva och tvinga oss att objektivt granska våra processdagböcker och ljuddokumentationer. Vi tror också att den självgranskande framtoning vi tagit har främjat vår kommande roll som lärare och givit oss bättre insikt i våra kommande elevers förfarande.

När vi tittar på Viveks och Jonatans upplevelser ser vi ett händelseförlopp som mycket väl skulle kunna vara liknande de våra kommande elever kommer uppleva. Till en början ser utvecklingen liknande ut men mönstret bryts tidigt och de bådvas vägar till att bli saxofonister skiljer sig avsevärt. Jonatan på den ena sidan som väljer den mer traditionella vägen med läroböcker och klassiskt saxofontänk. På den andra sidan Vivek som ganska respektlöst anser att hans tillvägagångssätt kommer vara mer givande och ifrågasätter de system som blivit standard inom saxofonspel. Att vi som lärare kommer att råka ut för dessa båda elevtyper och mer till det råder inget som helst tvivel om, frågan är hur man som pedagog gör för att hålla motivationen, lusten och viljan att spela levande. Och hur stimulerar man olika elevtyper till ett livslång lärande?

För att exemplifiera tar vi dilemmat med transponerande instrument som för oss stränginstrumentalister kan vara förvirrande. Jonatan och Vivek bestämmer sig redan innan de börjat spela för att spela klingande då de tror att detta kommer gynna dem. Dels för att de kommer kunna använda sig av de sång- och notböcker de har hemma. Dels för att de har tidigare upplevelser om språkförbistringar i ensemblesammanhang med blåsmusiker. Både som lärare och som musiker. Colnerud och Granström³² skriver i sin bok *Respekt för läraryrket* om just vikten av ett gemensamt yrkesspråk och att brister i detta språk kan få konsekvenser för både kommunikation inom yrkesgruppen och processen i ett arbete. Jonatan väljer ganska snart att gå den traditionella vägen medan Vivek hävdar vikten av att kunna kommunicera med andra musiker och trampar på åt andra

³² Colnerud & Granström, 2002, s.41-42

hållet. För Jonatan visar det sig vara ett smart drag då han finner stimulans i att använda traditionella läroböcker samt tar sina vänners ord för att det är låter som det gör. Vivek som inte tycker han får en rimlig förklaring till varför man spelar efter grepp och kallar dem tonnamn blir frustrerad. Frustrationen i sin tur leder till att övandet blir lidande till förmån för sökandet efter en rimlig förklaring till det som Vivek ser som ett mindre genomtänkt system. Illeris³³ menar att samspelet mellan den lärande individen och dess omgivning är en av de faktorer som måste klaffa för att den lärande skall känna sig motiverad. I det ovanstående exemplet får Vivek inte tillräckligt tillfredställande svar på sina frågor, vilket direkt leder till att motivationen att fortsätta sitt övande hämmas. Det ställer oss som pedagoger undrande till hur man ger en lärande individ ett tillfredställande svar om vår sanning inte är trovärdig för eleven eller om eleven är oförmögen att omsätta sanningen.

Ytterligare fenomen har vi kunnat visa på under våra läroprocesser. I första kapitlet ser vi hur vår nyfikenhet och fascination för det nya instrumentet inspirerar och triggat vår lust att lära. Vi monterar ihop det och blåser i det för att se om vi lyckas åstadkomma några ljud. Det gör ingenting att det låter lite märkligt. Vår nyfikenhet och vilja att traktera instrumentet driver oss framåt. Som Gärdenfors påpekar så ligger det i vår natur att lära oss och många av de kunskaper vi erövrar som små sker just på detta informella vis. Vi följer ingen direkt mall för hur vi bör gå till väga. Vi har sett hur det ser ut och hur det låter när andra spelar saxofon och nu vill vi själva testa hur den fungerar. Lärandet sker automatiskt och så länge vår nyfikenhet finns där så kommer vi fortsätta utvecklas. Dessa förutsättningar tror vi är nära på optimala när vi ska inspireras att erövra kunskap. Som lärare måste man så ett frö av nyfikenhet hos sina elever för att de med engagemang ska vilja tillgodose sig det stoff man lär ut.

Efter en tid av att ha utforskat sitt instrument och lärt sig nya finesser på detta kommer dock vår nyfikenhet att kräva större utmaningar för att den ska bestå. Blir dock dessa utmaningar för stora så riskerar vi att känslan av otillräcklighet tar överhanden. Vi kan känna oss borttappade och förutsättningarna för att ett gott och lustfyllt lärande ska ta plats har avsevärt förändrats. Lärande handlar om att se mönster och bilda sammanhang.³⁴ För att detta ska vara möjligt måste vi ha tidigare erfarenheter att jämföra våra nya erfarenheter med, annars riskerar vi att gå vilse och tappa motivationen att fortsätta. Som oerfaren utövare kan detta vara ett tillstånd man ganska lätt hamnar i om kännedomen om det egna instrumentet inte är särskilt stor eller om de utmaningar man står inför är av en obekant art. Här kan vi som pedagoger hjälpa eleverna att komma på rätt bana och med vår erfarenhet staka ut en väg som tar avstamp i de ämnesområden de redan är bekanta med. För att ta ett exempel så är det kanske ingen god idé att på första lektionen ge ett stycke med noterad klassisk gitarrmusik till en relativt oerfaren gitarrist som endast spelat hårdrock. Hen kommer sannolikt få så pass stora problem att bearbeta materialet att motivationen riskerar att försvinna och därmed viljan att öva på sitt instrument. Vill vi dock introducera den klassiska musiken för vår elev kan det vara en god idé att närma sig denna stil genom att exempelvis närmare studera gitarrister som utövar rockmusik med en neoklassicistisk prägel. På detta vis kan eleven dels identifiera sig med den attityd som instrumentet behandlas med samtidigt som hen bekantar sig med harmonier typiska för den klassiska musiken. Vi har på så vis implementerat det nya ämnesområdet genom att varsamt smyga in det i elevens repertoar. Känslan av sammanhang kommer att bli större och ur detta kommer förhoppningsvis även lusten till att vilja lära. Vi har tidigare citerat Gärdenfors i denna uppsats - ”många tror att medicin måste smaka beskt för att den skall vara verksam”³⁵ - och vi kan med detta exempel slå ett slag för att lärande bör, precis som leken, vara så pass lustfyllt att det blir en belöning i sig självt. Att på sitt instrument spela musik man uppskattar, och som inbjuder till utmaning, torde då vara det bästa sättet att utvecklas.

³³ Illeris, 2007, s. 41

³⁴ Gärdenfors, 2010, s. 16

³⁵ Gärdenfors, 2010, s. 184

När vi befinner oss i dessa situationer av inspiration, när vi glömmer bort vår omgivning och bara uppslukas av det vi sysslar med hamnar vi det tillstånd Csíkszentmihályi kallar för flow. Detta tillstånd kan alltså jämföras med den lärandesituation som vi liknar vid leken - när sysselsättningen blir en belöning i sig själv och vi därför motiveras att fortsätta utöva den. Vårt medvetande kan bli såpass fokuserat på vårt utövande att vi inte förmår uppfatta vad som försiggår i vår omgivning och vi kan befinna oss i detta tillstånd under en lång tid. Till slut tvingas vi dock avsluta det vi är upptagna med eftersom våra biologiska behov förmodligen gör sig påminda till den grad att vi inte längre kan försumma dem. Andra distraktioner i vår omgivning kan exempelvis vara uppgifter som måste lösas i vårt arbete eller till vår skolgång. Man kan ha andra aktiviteter eller sysselsättningar att närvara på eller kanske ha en försörjningsplikt som kräver full uppmärksamhet. En konstant ringande telefon eller bra program på TV är andra exempel på ting som kan hindra oss från att utöva den disciplin vi önskar förkovra oss i. Vi kan givetvis välja vilka åtaganden vi vill lägga mest tid på, men ibland kan vi vara tvungna att göra uppehåll i vår favoritsysselsättning för att vi har plikter att ta itu med. I kapitel fem och sju märker vi hur Jonatan har problem att utveckla sitt saxofonspel eftersom han upplever att det finns för många distraherande förpliktelser i hans omgivning. Som blivande instrumentlärare kommer vi med största sannolikhet möta elever som har problem att finna den tid som behövs för att öva och utvecklas på sitt instrument. I dessa situationer måste givetvis eleven bemötas med respekt för att hans tid kanske helt enkelt inte räcker till. Som pedagog kan man då inleda en dialog där man tillsammans med eleven försöker ta reda på om något i dennes schema kan justeras så att fler tillfällen för övning kan skapas.

I vissa fall, dock inte alla, kan det räcka med att mentalt träna på sitt instrument. Man kanske visualiserar hur man genomför en passage eller ett stycke på sitt instrument och blir på så vis mentalt förberedd på hur detta sedan bör göras fysiskt. Detta förfarande förutsätter att man har en viss kännedom om sitt sätt att lära. Hur kommer jag ta mig an den passagen? Hur kommer jag uppleva den? Vad kommer vara svårt och vad kommer krävas av mig? Vi har genom denna undersökning blivit uppmärksammade på vikten av att synliggöra och reflektera sitt eget lärande. Med metoder som mental träning och genom att ifrågasätta hur och varför man lär på ett visst sätt kan man ta reda på vilka förhållanden och metoder som är de mest optimala för ens egen inläring

Källförteckning

Tryckta källor

Colnerud, Gunnel & Granström, Kjell, *Respekt för läraryrket: om lärarens yrkesspråk och yrkesetik*, [Ny, rev. och uppdaterad utg.], HLS förl., Stockholm, 2002

Csikzentmihályi, Mihály, *Flow: den optimala upplevelsens psykologi*, Natur och kultur, Stockholm, 1992

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

Gärdenfors, Peter, *Lusten att förstå: om lärande på människans villkor*, 1. Utg., Natur& Kultur, Stockholm, 2010

Hammarsten, Isa, *Övningshumör* (Examensarbete inom konstnärligt kandidatprogram i musik), Göteborgs Universitet, Högskolan för scen och musik, 2013

Illeris, Knud, *Lärande*, 2., [rev. och utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007

Imsen, Gunn, *Elevers värld: introduktion till pedagogisk psykologi*, 4., rev. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2006

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, Skolverket, Stockholm, 2011

Stålhammar, Börje, *Grounded theory och musikpedagogik: teorigenerering med empirin som grund*, Örebro, 1999

Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, 4., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

Teal, Larry, *The Art of Saxophoneplaying*, Birch Tree Group Ltd. Princeton, New Jersey, U.S.A., 1963

Internet

<http://alexvermeer.com/finding-flow/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Larry_Teal

http://sv.wikipedia.org/wiki/Mental_tr%C3%A4ning

<http://www.musikipedia.se/transponerande-instrument>

http://www.gu.se/digitalAssets/1322/1322713_the_debate_on_research_in_the_arts.pdf

Bilagor

Inspelningar bifogas digitalt

Förteckning över inspelat material:

1. Saxofontest
2. C durskala
3. C durskala
4. Eb durskala
5. Lesson 3.10
6. Alice in Wonderland
7. Intermezzo
8. Happy birthday
9. Nu har jag fått den jag vill ha
10. Lesson 5.6
11. Lesson 6.2
12. Utdrag ur On my own
13. Stilla natt (duett)

